

Test- og kartleggingsverktøy

Få klager om tester

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Nesten ingen klager om tester havner i Psykologforeningens fagetiske råd eller hos Helsetilsynet.

– Hvis folk hadde visst hvor dårlig kvalitetssikret psykologiske tester er, så hadde det vært mange flere klagesaker om dette, både til Fagetisk råd i Norsk psykologforening og også til Helsetilsynet.

Det sa Mikael Julius Sømhovd til Psykologtidsskriftet i januarutgaven.

Sømhovd er spesialrådgiver og sekretær for Testpolitisk utvalg i Norsk psykologforening.

Psykologtidsskriftet har spurt leder Maria Løvvik Norheim i Fagetisk råd (FER) og leder Rune Raudeberg i Ankeutvalget (AFEK) i Psykologforeningen om antallet på klagesaker som gjelder psykologers bruk av tester.

Norheim kan ikke komme på at det i hennes tid i rådet har vært klager som er basert kun på bruk av tester, men heller at det er en mer generell uenighet om grunnlaget for psykologens konklusjoner, der tester kan være en del av dette grunnlaget. Det kan gjelde både i saker der psykologen har opptrådt som sakkyndig, og for andre typer roller, opplyser hun.

I 2019 mottok Fagetisk råd rundt 70 klagesaker og andre henvendelser, ifølge Norheim. De åpnet 42 klagesaker for behandling i 2019, av disse var 35 saker der psykologen hadde sakkyndig rolle, og 29 av disse igjen hadde utgangspunkt i foreldretvist.

Få ankesaker

Rune Raudeberg opplyser at det er få ankesaker som omhandler klager knyttet til bruk av psykologers tester.

– Vi har ikke registre som er detaljerte nok til å hente ut konkret hvor ofte (eller sjelden) slike klager forekommer. Selv om det er sjelden, hender det fra tid til annen. Ankepunktet da er oftest knyttet til at klager ikke er enig i resultatet eller konklusjonen som følger av testen(e). Det er gjerne resultater av personlighetstester som klagere kan oppleve som krenkende, og at beskrivelsene er ensidige og for negative. De peker som regel på at de ikke fikk nok informasjon om testene på forhånd, og at de ikke ville gått med på å ta testen(e) om de hadde visst at resultatet kom til å bli så negativt eller ubehagelig for dem.

Hypoteser

Klagene berører ifølge Raudeberg flere viktige fagetiske prinsipper, som rett til informasjon, frivillighet og samtykke; om krav til kompetanse og om korrekt anvendelse av psykologiske metoder.

– *Hva mener du er årsaken til at tester i så liten grad er nevnt i forbindelse med klagesaker?*

– Vi kjenner ikke grunnen til at det klages forholdsvis lite på psykologers testbruk. Vi har noen hypoteser, der den viktigste er at det i liten grad brukes psykologiske tester i barnefordelingssaker.

Anker knyttet til barnefordelingssaker utgjør størsteparten av ankene, og så langt i 2020 har alle anker omhandlet psykologers arbeid som sakkyndig i barnefordelingssaker, svarer Raudeberg.

SJELDEN KLAGER Leder Rune Raudeberg i Psykologforeningens ankeutvalg behandler få saker knyttet til bruk av psykologers tester. Foto: Arkiv

En annen hypotese Raudeberg nevner, er at resultatene fra tester kan være vanskeligere å klage på fordi resultatet kan være fremstilt som en objektiv og vitenskapelig godt begrunnet måling.

– Ved å bruke tester har man på et vis flyttet seg fra å mene noe om noe til å ha målt det og gjerne tallfestet det. Det er litt som å regne ut kroppsmasseindeks i stedet for å se på personen og vurdere om personen har passende vekt. Det første er et faktum, det andre kan diskuteres.

Raudeberg kommer også med en tredje hypotese:

– Psykologer bruker tester på en måte som ikke gir grunnlag for klager. De informerer for eksempel på forhånd om hva som er hensikten med testen(e), hva som kan bli resultatet og konsekvenser av det, i tillegg til informasjon om mulige feilkilder og om hvor sikkert resultatet kan sies å være.

Klaget aldri

Merete Henriksen er rådgiver i Fosterhjemtjenesten ved Barne-, ungdoms- og familieetaten i Stavanger. Hennes datter fikk diagnosen lett psykisk utviklingshemning som 13-åring, basert på testfeil. Til tross for at hun senere har fått fastslått at diagnosen var feil, fikk hun ikke slettet den før etter at blant andre daværende fylkesmann Magnhild Meltveit Kleppa i Rogaland engasjerte seg i saken.

Merete Henriksen har i ettertid av saken om hennes datters feildiagnose engasjert seg på flere områder i psykisk helsevern, og hun har også sett flere tilfeller av feil knyttet til testbruk. Hun sier til Psykologtidsskriftet at det er på høy tid å få bedre kvalitetskontroll på feltet.

Henriksen klaget aldri til Fagetisk råd i Psykologforeningen.

– Jeg er av dem som kjenner systemet godt, men jeg visste ikke om at det gikk an å klage på psykologene til Psykologforeningen selv. Vi klagde til Fylkesmannen, det som nå kalles Statsforvalteren.

Helsetilsynet

Psykologtidsskriftet har spurt Helsetilsynet om det finnes saker der psykologiske tester er tema.

– Slike saker er svært sjeldne hos oss. Dette kan skyldes at de ikke er såpass alvorlige at fylkesmannen, som behandler sakene i førsteinstans, finner det nødvendig å oversende dem til Helsetilsynet, svarer seniorrådgiver Pål Molin. Tilsynet opplyser at det ikke er veldig mange tilsynssaker mot psykologer generelt. I 2019 var det seks som fikk reaksjoner.

Faglig rådgiver Tore Willy Lie i Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse (NKROP) påpeker at når statsforvalteren gjør tilsyn (som kan være initiert av Statens helsetilsyn), så bruker de blant annet de nasjonale faglige retningslinjene fra Helsedirektoratet som grunnlag for tilsynet.

De nasjonale faglige retningslinjene er ifølge Lie ett av flere typenormerende produkter fra Helsedirektoratet, det vil si ulike faglige publikasjoner med råd og anbefalinger på områder med behov for nasjonal normering, eller der det er ønskelig å gi nasjonale råd og praktiske eksempler relatert til pasienter og befolkning. Retningslinjene har dermed en tydelig juridisk relevans i forbindelse med å vurdere faglig forsvarlighet.

– Statsforvalteren har ikke som oppgave, etter det jeg kjenner til, å vurdere om anbefalte kartleggingsverktøy i retningslinjene fra Helsedirektoratet er lov å bruke eller ikke, ei heller har de som oppgave å vurdere om verktøyene er faglig utdatert eller ikke. De normerende produktene tas helt enkelt for gitt av Helsetilsynet, slik jeg oppfatter det, sier Lie.

Den personen eller det foretaket som har utviklet et verktøy eller har fått overdratt rettighetene til det, er rettighetshaver. Rettighetshaver bestemmer over distribusjonen, inkludert oversettelser.

– De enhetene som bruker kartleggingsverktøy som ikke har distribusjonsrett, men som er anbefalt i en retningslinje, vil da ikke få avvik i forbindelse med tilsyn. Dermed fremstår enhetens praksis på dette helt «etter boka», noe tilsynsmyndighetene indirekte da også bekrefter ved å ikke påpeke noe. Da kan konsekvensen være at enheten enten fortsetter å tro at det de gjør, er i orden hvis ingen lokalt oppdager at noe ikke stemmer, eller at de ikke bryr seg om at det er ulovlig, så lenge ikke engang tilsynsmyndighetene reagerer på det, sier Lie.

Seniorrådgiver Pål Molin i Helsetilsynet opplyser at han ikke ønsker å kommentere påstanden fra Tore Willy Lie.

KAOTISK TESTFELT

- I Norge er det tilgjengelig et økende antall psykologiske tester, spørreskjemaer, sjekklister, intervjuer og kartleggingsverktøy som brukes i utredninger innenfor helse, utdanning og yrkesliv, ifølge en ny rapport av psykologspesialist Tanya Ryder.
- Norsk psykologforening (NPF) har lenge vært bekymret for testfeltet, ifølge undersøkelsen.
- Testfeltet er preget av manglende oversikt over verktøy, og manglende etterlevelse av internasjonale standarder og retningslinjer for testing, viser undersøkelser de siste årene.
- Det er behov for økt bevissthet om internasjonale testretningslinjer, skriver Ryder.

- Testpolitisk utvalg (TPU) i Psykologforeningen fikk i 2013 oversatt International Test Commissions (ITC) internasjonale retningslinjer for bruk av tester. En oppdatert versjon ble nylig godkjent av sentralstyret i foreningen.
- TPU mener alle som befatter seg med tester, må kjenne de internasjonale retningslinjene.